

RAPORTI VJETOR I MONITORIMIT
A KA DALJE NGA QORRSOKAKU URBANISTIK I PRIZRENIT?
Shtator 2014, Prizren

PËRMBAJTJE

I. Përmbledhje Ekzekutive	2
II. Hyrje	4
III. Pse Urbanizmi i Prizrenit është në qorrsokak?.....	5
IV. Shtegu për daljen nga qorrsokaku	6
V. Të gjeturat e monitorimit	7
VI. Rekomandimet	9
VII. Aktivitetet/raportimi	12
VIII. Ndikimi i projektit	12
IX. Për projektin	13
X. Pse monitorimi i Urbanizmit	13
EC Ma Ndryshe	14

Ky raport është përgatitur në kuadër të projektit "Urbanizmi i Prizrenit nën vëzhgim të përhershëm", i përkrahur financiarisht nga Fondacioni i Kosovës për Shoqëri të Hapur. Përmbajtja dhe qëndrimet e shprehura në këtë publikim i përkasin organizatës jo-qeveritare EC Ma Ndryshe.

SOROS

Fondacioni i Kosovës për Shoqëri të Hapur
Kosovo Foundation for Open Society
Kosovska Fondacija za Otvoreno Društvo

OJQ Emancipimi Civil Ma Ndryshe (EC Ma Ndryshe)

Rr. Saraqët 5, 20000/Prizren ~ Rr. Perandori Dioklician, Nr. 14, kati(V), 10000/Prishtinë

www.ecmandryshe.org ~ info@ecmandryshe.org ~ 038-224-967 & 029-222-771

I. Përmbledhje ekzekutive

Raporti i titulluar “A ka dalje nga qorrsoakaku urbanistik i Prizrenit?” përshkruan punën një vjeçare (gusht 2013- gusht 2014) të monitorimit të zhvillimeve në sektorin e Urbanizmit brenda komunës së Prizrenit, në kuadër të projektit “Urbanism Watch – Urbanizmi i Prizrenit nën vëzhgim të përhershëm”. Kjo analizë përmban të gjeturat për shkeljet dhe shpërfilljet e dispozitave të ndryshme ligjore në sektorin e urbanizmit të Prizrenit dhe në të njëjtën kohë ofron një pasqyrë se përse po ndodh kjo përkundër faktit që deri më tani janë krijuar disa mekanizma kontrollues, veçanërisht për mbrojtjen e Qendrës Historike të Prizrenit.

Studiesit konsiderojnë se ndërtimi i qytetit është një proces organik, për të cilin nuk ka një recetë të thjeshtë apo një kallëp që i përshtatet të gjithëve. Por në këtë aspekt zakonet lokale duhet gjithmonë që të merren parasysh. Prandaj përfshirja e banorëve në konsultime, planifikim dhe vendimmarrje kur hartohen e miratohen plane të rëndësishme për qytetin është esenciale, për ta bërë qytetin më të mirë, më praktik dhe më të dashur.

Banorët lokal kanë njohuritë më të mira për asetet dhe sfidat e një vendi të caktuar. Pika fillestare në zhvillimin e një koncepti për agjendën e çfarëdo hapësire publike duhet të jetë identifikimi i talenteve dhe burimeve brenda komunitetit, pra njerëzve që mund të ofrojnë perspektivë historike, njohuri mbi atë se si funksionon zona, dhe kuptimin se çfarë në të vërtetë është e rëndësishme për njerëzit lokal. Marrja parasysh e këtyre informatave në fillim të procesit ndihmon që të krijohet ndjenja e përkatësisë në planifikim që mund të siguroj suksesin e planeve dhe projekteve në të ardhmen.

Urbanizmi i Prizrenit ka kohë që e ka futur veten në qorrsoakak, duke i mbyllur sytë para degradimit evident. Arsyeja kryesore për këtë është mungesa e sundimit të ligjit dhe mospërfshirja e komunitetit në planifikimin urban dhe hapësinor nga ana e pushtetit lokal, planifikuesve dhe “ekspertëve”. Dhe që nga paslufta e këndeve ky trekëndësh ka lejuar shpërfilljen e kërkesave të qytetarëve në favor të grupeve të ngushta të interesit.

Në anën tjetër aprovimi i ligjeve, duke e injoruar zërin qytetar ka sjellë një realitet të ri, ku për Prizrenin ka shumë mekanizma për planifikim urban dhe mbrojtje të trashëgimisë kulturore, të cilat megjithatë nuk po arrijnë që të sjellin efikasitet në vendosjen e rendit urbanistik. Përfundimisht, institucionet janë dorëzuar para këtij realiteti duke aprovuar Ligjin për Trajtimin e Ndërtimeve pa leje, si mënyrë për trajtimin e degradimit urbanistik.

Shtegu për daljen nga qorrsoakaku aktual urbanistik në Prizren po dëshmohej se nuk janë adoptimi i ligjeve dhe mekanizmave të reja, që krijojnë më shumë burokraci e më pak veprime në terren. Por, është zbatimi i ligjit dhe dialogu i vazhdueshëm me qytetarët, respektivisht të gjitha kategoritë e shoqërisë, përfshirë dhe komunitetin e biznesit dhe akterët tjerë relevantë. Pra Urbanizmi nuk është çështje me të cilën duhet të merren vetëm planifikuesit, dizajnerët, arkitektët e burokratët, por edhe qytetarët, vizionimi i të cilëve mund të ndihmoj në krijimin e hapësirave më të mira urbane.

Komuna e Prizrenit, duhet të gjej një formulë të re, që mundëson qasje gjithëpërfshirëse në planifikim urban e hapësinor dhe mbrojtje të trashëgimisë kulturore, duke i vënë këto në shërbim të zhvillimit ekonomik.

Të gjeturat:

- Komuna nis punimet pa u pajisur me leje ndërtimore
- Ekzekutivi lokal pa plan për promovimin e vlerave tradicionale të Prizrenit
- Ura e Gurit dhe e Arastës, dëshmi të mungesës së shtetit ligjor
- Komuna e Prizrenit pa vullnet politik për ndalimin e degradimit urbanistik në Qendrën Historike;
- Institucionet të pafuqishme për mbrojtjen e objekteve me vlera të Prizrenit;
- Qendra Historike pa mjete të nevojshme financiare;
- Intervenime ilegale në urën e Gurit dhe Arastës;
- PZHKP: Trashëgimia kulturore në Prizren është në degradim e sipër;
- Raporti i Progresit 2013 konfirmon degradimin e trashëgimisë kulturore nga ndërtimet pa leje;
- Ndërtimet pa leje po e dëmtojnë urbanizmin dhe buxhetin komunal;
- Drejtoria e Urbanizimit realizon projektin në mënyrë 'klandestine';
- Institucionet ngufasin hapësirën rreth LSHP-së.

Rekomandimet

- Komuna të ndal praktikën e nisjes së punimeve pa leje ndërtimore
- Ekzekutivi të hartoj planin për promovimin e vlerave tradicionale të Prizrenit
- MMPH dhe MKRS të intervenojnë për zbatimin e ligjit në QH të Prizrenit
- Autoritetet qendrore duhet të përfshihen në mbrojtjen e Qendrës Historike, duke siguruar zbatimin e ligjeve;
- Institucionet t'i mbrojnë objektet me vlera të Prizrenit;
- Të nis procesi i rishikimit dhe ndryshimit të Ligjit për Qendrën Historike të Prizrenit;
- Të rritet mbikëqyrja inspektuese në QHPz, në mënyrë që praktikat e realizimit të projekteve pa lejet përkatëse të institucioneve përgjegjëse të mos përsëriten më;
- PZHKP të shërbej si pikënisje për ndalimin e degradimit urbanistik në Prizren;
- Komuna dhe MMPH e MKRS ta lexojnë drejt Raportin e Progresit 2013 dhe të veprojnë menjëherë;
- Komuna të reflektoj mbi të gjeturat e Auditorit në lidhje me lejet ndërtimore dhe të zbatoj rekomandimet e ZAP-it;
- DUPH të ndërpres praktikën 'klandestine' të realizimit të projekteve;
- Trekëndëshi institucional, DUPH, IMMh dhe MKRS të kenë një koordinim më të mirë gjatë shqyrtimit të kërkesave për lejet ndërtimore afër monumenteve të rëndësishme historike.

II. Hyrje

Krijimi i qytetit asnjëherë nuk ka qenë një proces i lehtë. Ka ekspertë që qytetin e konsiderojnë si makina të ekonomisë dhe fushë të kreativitetit kulturor¹. Studiet konsiderojnë se ndërtimi i qytetit është një proces organik, për të cilin nuk ka një recetë të thjeshtë apo një kallëp që i përshtatet të gjithëve. Por në këtë aspekt zakonet lokale duhet gjithmonë që të konsiderohen dhe të nderohen².

Në këtë drejtim sfida më e madhe brenda qyteteve është ruajtja e qendrës historike, duke mos e zhvendosur atë nga koncepti i zhvillimit ekonomik dhe turizmit, në mënyrë që banorët dhe bizneset lokale të kenë dobi nga këto hapësira e objekte, që në të njëjtën kohë paraqesin pasuri shtetërore por edhe vlera globale. Në të njëjtën kohë qendra historike nuk duhet të ndahet nga pjesa tjetër e qytetit, pasi që në këtë mënyrë do të krijoheshin vetëm “mure ndarëse”.

Qasja humane dhe sociale ndaj revitalizimit të qëndrueshëm të qendrave historike sipas UNESCO-s bazohet në shtatë faktorë që mund të sjellin sukses: 1) Vullneti i fuqishëm politik si drejtues kryesor për ndryshim; 2) Banorët në qendër të çdo projekti revitalizues; 3) Qendrat historike të lidhura me zhvillimin urban dhe rajonal; 4) Shtimi i hapësirave publike dhe

¹ Brahinsky, Rachel. 2011. “Race and the City: The (Re)development of Urban Identity”. Geography Compass, Blackwell Publishing Ltd, në http://www.academia.edu/682724/Race_and_the_City_The_Re_development_of_Urban_Identity, qasur më 3 shtator

² Manual i PPS dhe UN-Habitat, “Placemaking and the Future of the Cities”, në <http://www.pps.org/wp-content/uploads/2012/09/PPS-Placemaking-and-the-Future-of-Cities.pdf>, qasur më 1 shtator 2014

mbrojtja e qëndrueshme e burimeve natyrore dhe kulturore, 5) Fuqizimi i funksioneve gjithëpërfshirëse dhe përmirësimi i kushteve të jetesës së banorëve; 6) Forcimi i identitetit urban përmes kreativitetit dhe diversitetit kulturor dhe 7) Turizmi kulturor urban i menaxhuar me disa sfera të aktivitetit³.

Sipas studiuesve të kësaj organizate revitalizimi nënkupton arritjen e balancit të kënaqshëm ndërmjet parimeve të zhvillimit ekonomik, nevojave dhe të drejtave të banorëve dhe forcimit të qytetit si e mira publike. Prandaj konstatohet se ruajtja e objekteve dhe ndërtesave të vjetra nuk mund të veçohet nga popullata lokale që i jep kuptim qendrës historike.⁴

Për më shumë në ditët e sotme vihet në pikëpyetje edhe vështrimi tradicional që propozon qasjen monumetaliste ndaj qendrës historike të qytetit, pasi që në qendër të vëmendjes vihen vetëm objektet dhe mbrojtja e simboleve të caktuara.

Ky pikëvështrim ideologjik bazohet në tezën se e kaluara mund të konstruktohet vetëm përmes monumenteve. Në këtë kuptim, qendra historike trajtohet vetëm si muze (Laine Torres dhe Villaseñor 2012) dhe definohet nga vlera e saj e tregut (Carrion dhe Guardia 2011). Por këndvështrimi i dytë trajton qendrën historike si sferë publike shumëdimensionale. Monumentet janë njëri prej shumë dimensioneve, por qendra si vend i marrëdhënieve sociale, prodhimit kulturor dhe hapësirë ku shoqëria në mënyrë vazhdueshme ri-formohet është dimensionimi më i rëndësishëm, sipas kësaj pikëpamjeje.

³ Broshurë e përpiluar për autoritetet lokale, në <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001583/158331e.pdf>, qasur më 2 shtator

⁴ Po aty

Prandaj vlera e qendrës në këtë rast vlerësohet duke marrë parasysh pjesën performative të saj (Laine Torres dhe Villaseñor 2012). Dhe qasja performative duket se është më premtuese sepse tenton që ta rivendos qendrën historike si sferë publike brenda zemrës së qytetit dhe si pjesë të përditshmërisë⁵.

Dhe përsëri edhe në këtë rast vjen në shprehje koncentrimi te banorët respektivisht qytetarët që i japin jetë dhe kuptim secilit objekt. Prandaj përfshirja e tyre në konsultime, planifikim dhe vendimmarrje kur hartohen e miratohen plane të rëndësishme për qytetin është esenciale, për ta bërë qytetin më të mirë, më praktik dhe më të dashur.

Banorët lokal kanë njohuritë më të mira për asetet dhe sfidat e një vendi të caktuar. Pika fillestare në zhvillimin e një koncepti për agjendën e çfarëdo hapësire publike duhet të jetë identifikimi i talenteve dhe burimeve brenda komunitetit, pra njerëzve që mund të ofrojnë perspektivë historike, njohuri mbi atë se si funksionon zona, dhe kuptimin se çfarë në të vërtetë është e rëndësishme për njerëzit lokal. Marrja parasysh e këtyre informatave në fillim të procesit ndihmon që të krijohet ndjenja e përkatësisë në projekt që mund të siguroj suksesin e tij në të ardhmen. Po ashtu, duke lënë të hapur nevojën për ndryshime dhe duke i lejuar komunitetit që të mbaj kontrollin mbi miratimin e ndryshimit jo vetëm që

mundësohet ndërtimi i hapësirave të mira publike, por krijon edhe një qytet të mirë⁶.

III. Pse Urbanizmi i Prizrenit është në qorrsokak?

Urbanizmi i Prizrenit ka kohë që e ka futur veten në qorrsokak, duke i mbyllur sytë para degradimit evident. Arsyeja kryesore për këtë është mungesa e sundimit të ligjit dhe mospërfshirja e komunitetit në planifikimin urban dhe hapësinor nga ana e pushtetit lokal, planifikuesit dhe “ekspertët”. Dhe që nga paslufta e këndej ky trekëndësh ka lejuar që “interesat biznesore shpesh herë të mbizotërojnë kundruall interesave të trashëgimisë kulturore”⁷.

Rastet më eklatante janë Qendra Historike e Prizrenit⁸ dhe Prevala⁹, ku ka degradim të trashëgimisë kulturore dhe natyrore. Por as pjesë të tjera të qytetit nuk janë kursyer nga këto zhvillime negative¹⁰, ku kriteret urbanistike ani pse janë në letër nuk po gjejnë zbatim në terren.

⁶ Manual i PPS dhe UN-Habitat, “Placemaking and the Future of the Cities”, në

<http://www.pps.org/wp-content/uploads/2012/09/PPS-Placemaking-and-the-Future-of-Cities.pdf>, qasur më 1 shtator

⁷ Raporti i Progresit, 2013, Komisioni Evropian, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/ks_rapport_2013.pdf

⁸ Shih Analizën: “Qendra Historike, Zonë e (Pa)Mbrojtur”, EC Ma Ndryshe në http://www.online-transparency.org/repository/docs/EC_UW-Qendra_Historike_Zone_e_%28Pa%29Mbrojtur.pdf

⁹ Shih Analizën: “Degradimi natyror dhe urbanistik”, EC Ma Ndryshe http://www.online-transparency.org/repository/docs/EC_Degradimi_natyror_dhe_urbanistik_final_analiza.pdf

¹⁰ Harta e ndërtimeve pa leje në Prizren, në <http://www.online-transparency.org/harta/>

⁵ Radulescu, Ruxandra and Florian Reschke. 2012. “Historic City Center.” Online Dictionary Social and Political Key Terms of the Americas: Politics, Inequalities, and North-South Relations, Version 1.0 (2012), në <http://elearning.uni-bielefeld.de/wikifarm/fields/gescias/field.php/Main/Unterkapitel82>, qasur më 1 shtator

Korniza legjislative dhe institucionale megjithëse ka qenë e favorshme për mbrojtjen e trashëgimisë kulturore¹¹, por edhe vendosjen e kontrollit urbanistik, nuk është vënë në zbatim nga pushteti lokal, që ka qenë ngurrues në ushtrimin e përgjegjësive të veta ligjore.

Një qasje e tillë ka mundësuar që kompetencat e Komunës së Prizrenit të pezullohen dhe niveli qendror të krijojë mekanizma shtesë, të emërtuara si Task Forca, që deri më tani kanë dhënë shenja se kanë mendësi vetëm për zbatim selektiv të ligjit.

Aprovimi i ligjeve, duke e injoruar në tërësi zërin qytetar ka sjellë një realitet të ri, ku ka shumë mekanizma për planifikim urban dhe mbrojtje të trashëgimisë kulturore, të cilat megjithatë nuk po arrijnë që të sjellin efikasitet në vendosjen e rendit urbanistik.

Përfundimisht, institucionet janë dorëzuar para këtij realiteti duke aprovuar Ligjin për Trajtimin e Ndërtimeve pa leje¹², që nuk ofron mundësi legalizimi për objektet pa leje në qendrat historike dhe parqet nacionale derisa Komuna e Prizrenit ka themeluar një Task Forcë tjetër për implementimin e këtij Ligji¹³.

III. Shtegu për daljen nga qorrsoakaku

Shtegu për daljen nga qorrsoakaku aktual urbanistik po dëshmohej se nuk janë adoptimi i

¹¹Shih Analizën: “Ligjet nuk po e mbrojnë Qendrën Historike”, EC Ma Ndryshe në http://www.online-transparency.org/repository/docs/Ligjet_nuk_po_e_mbrojne_QH.pdf

¹² Ligji për Trajtimin e Ndërtimeve pa leje, Gazeta Zyrtare, <http://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=8990>

¹³ Konkluzion i Kryetarit të Komunës së Prizrenit, Nr.01/06-94445, datë 31.7.2014, në <http://www.online-transparency.org/repository/docs/Vendimet-31.07.2014.PDF>

ligjeve dhe mekanizmave të reja, që krijojnë më shumë burokraci e më pak veprime në terren.

Por është zbatimi i ligjit dhe dialogu i vazhdueshëm me qytetarët, respektivisht të gjitha kategoritë e shoqërisë, përfshirë dhe komunitetin e biznesit dhe akterët tjerë relevantë.

Kontrolli shoqëror në qytet duhet që në mënyrë tipike të ushtrohet përmes grupeve të organizuara formale¹⁴. Ato mund të ofrojnë përvojën dhe njohuritë që më pastaj kombinohen me vlerësimet e ekspertëve, dhe pas shohitjes së të gjitha propozimeve shkohet në miratim dhe zbatim të planeve.

Pra Urbanizmi nuk është çështje me të cilën duhet të merren vetëm planifikuesit, dizajnerët, arkitektët e burokratët, por edhe qytetarët, vizionimi i të cilëve mund të ndihmoj në krijimin e hapësirave më të mira urbane. Kësisoj po lindin edhe lëvizje të reja si ajo e Matias Echanove dhe Rahul Srivastava nga URBZ/User-Generated Cities, të cilët po zhvillojnë urbanologji që vlerëson më shumë përvojën e shfrytëzuesve lokal para ekspertizës së profesionistëve.

Në këtë kuptim, Komuna e Prizrenit, duhet të gjej një formulë të re, që mundëson krijimin e gjithëpërfshirjes në planifikim urban e hapësinor dhe mbrojtje të trashëgimisë kulturore, ngase forma e deritanishme e veprimit nuk ka sjellë rezultate pozitive në parandalimin e degradimit urbanistik.

Pushteti lokal duhet të krijoj një dialog të strukturuar dhe të vazhdueshëm me

¹⁴ Wirth, Louis. (1938). Urbanism as a way of life. American Journal of Sociology 44 (1), pp. 1–24, në <http://www.sjsu.edu/people/saul.cohn/courses/city/s0/2768119%5B1%5DWirth.pdf>

komunitetin, shoqërinë civile, bizneset, artistët, profesionistët, etj. në mënyrë që të inkorporohen nevojat e të gjithë akterëve në urbanizëm dhe që planet të gjejnë zbatim, në përputhje me kriteret ligjore.

IV. Të gjeturat e monitorimit

Gjatë periudhës raportuese monitoruesit e sektorit të urbanizmit kanë hulumtuar disa raste, me ç'rast janë konstatuar shkelje të ndryshme procedurale e ligjore.

Të gjeturat e monitorimit gjatë një viti janë:

Komuna nis punimet pa u pajisur me leje ndërtimore - Bazuar në informatat e siguruara nga dikasteret përkatëse të Komunës së Prizrenit, del se ekzekutivi i Prizrenit ndonëse ka ndjekur shumicën e procedurave të duhura për realizimin e një investimi kapital të rëndësishëm së veçantë, megjithatë i ka iniciuar punimet pa e siguruar edhe përfundimisht lejen për ndërtim. Në një informatë të marrë nga Drejtoria e Urbanizimit dhe Planifikimit Hapësinor, lidhur me këtë projekt thuhet se “Sheshi i Lidhjes është në procedurat përfundimtare për pajisje me leje...”. Ndërsa Drejtoria e Shërbimeve Publike që është bartëse e këtij projekti ka shpjeguar se gjatë hartimit të projektit për rivitalizim ka pas debat publik me qytetarët, derisa në planifikim janë kyçur edhe ekspertë ndërkombëtarë, në mënyrë që rivitalizimi të realizohet sipas standardeve të mirëfillta urbane

Ekzekutivi pa plan për promovimin e vlerave tradicionale të Prizrenit – Pasi që kryetari i Komunës së Prizrenit ka emëruar drejtorë të rinj në krye të Drejtorisë së Urbanizimit, Drejtorisë së Kulturës dhe Drejtorisë së Turizmit dhe Zhvillimit Ekonomik, është rekomanduar që këta zyrtarë të lartë komunal, krahas planit të

tyre të punës, të hartojnë edhe një plan të përbashkët për ruajtjen dhe promovimin e vlerave të Prizrenit, në funksion të zhvillimit të turizmit dhe të ekonomisë. Qeverisja lokale në Prizren, asnjë herë deri tani, nuk ka funksionuar me logjikën e planifikimit dhe menaxhimit të integruar për mbrojtjen e trashëgimisë kulturore. Koordinimi mes drejtorive të kulturës, turizmit dhe zhvillimit ekonomik, urbanizmit dhe inspektoratit është i domosdoshëm për ndalimin e degradimit urban të qytetit dhe shfrytëzimin e pasurisë kulturore për nevoja të zhvillimit lokal. Këto katër drejtori duhet që në afatin më të shkurtër t'i koordinojnë veprimet e tyre në kuadër të një plani të veprimit për mbrojtjen dhe zhvillimin e Qendrës Historike të Prizrenit.

Ura e Gurit dhe e Arastës, dëshmi të mungesës së shtetit ligjor – Gjatë muajit janar (2014) monitoruesit e organizatës kanë kërkuar sqarime nga Drejtoria për Shërbime Publike në lidhje me afatin e largimit të ndriçimit nga këto ura, që vitin e kaluar ishin vendosur pa leje të Drejtorisë së Urbanizimit dhe Planifikimit Hapësinor dhe pa pëlqimet e Institutit për Mbrojtjen e Monumenteve Historike dhe të Këshillit për Trashëgimi Kulturore të Qendrës Historike të Prizrenit. DSHP nuk e ka parë të udhës që të ofroj përgjigje, duke shkelur parimet bazë të transparencës, por edhe dispozitat e Ligjit për Qasje në Dokumente Publike. EC Ma Ndryshe edhe më parë pat dokumentuar intervenimet pa leje e pa pëlqime në këto ura. (http://www.online-transparency.org/repository/docs/UW_Komunikate_6.pdf).

Komuna nuk po tregon vullnet politik për ndalimin e degradimit urbanistik në Qendrën Historike – EC Ma Ndryshe gjatë vitit të kaluar (maj 2013) pat kërkuar nga DI-ja listën e

objekteve apo ndërtimeve pa leje që duhen ekzekutuar (rrënuar) brenda territorit të komunës së Prizrenit dhe përgjigja e DI-së ishte se “presim që në radhë të parë të aprovohet në terren Ligji për Legalizimin e objekteve dhe ato objekte të cilët nuk i plotësojnë kriteret e Ligjit për Legalizim do të rrënohen”. Meqë Ligji për Trajtimin e Ndërtimeve pa Leje nuk parasheh legalizime të objekteve pa leje brenda Zonave të Mbrojtura, rrjedhimisht DI-ja duhet të ndërmerr veprime konkrete ndaj ndërtimeve pa leje në Qendrën Historike të Prizrenit. EC Ma Ndryshe më 9 janar ka parashtruar kërkesën për informim në lidhje me masat që do të ndërmerr DI-ja dhe deri më 17 janar nuk ka marrë asnjë përgjigje nga kjo drejtori, e cila në këtë mënyrë ka shkelur dispozitat e Ligjit për Qasje në Dokumente Publike, duke treguar kështu papërgjegjësi institucionale dhe mungesë të llogaridhënies.

Institucionet të pafuqishme për mbrojtjen e objekteve me vlera të Prizrenit – Hetimet në lidhje me djegien e shtëpisë së familjes Shehu në lagjen “Tabakhanë” nxjerrin në pah faktin se zjarri në këtë objekt ishte shkaktuar nga instalimi i vjetër i rrymës elektrike. Humbja e kësaj vlere kulturore të qytetit është edhe një tregues se institucionet përgjegjëse po tregohen të pafuqishme për parandalimin e rasteve të tilla, veçanërisht në Qendrën Historike të Prizrenit.

Qendra Historike pa mjete të nevojshme financiare – Institucionet e nivelit lokal dhe ato qendrore nuk i kanë përmbushur obligimet buxhetore që kanë ndaj Qendrës Historike të Prizrenit të përshkruara në Ligjin përkatës, që ka hyrë në fuqi para afër një viti e gjysmë. Për më shumë institucionet nuk i janë përmbajtur as premtimeve e zotimeve të prezantuara para

opinionit publik në periudhën para miratimit të ligjit.

Intervenime ilegale në urën e Gurit dhe Arastës – DSHP me 11 shtator 2013 ka lëshuar pëlqimin për NSH “Hisar Kosova” për pastrimin e shtratit të Lumëbardhit, rregullimin e mureve mbrojtëse në vendet e dëmtuara dhe ndriçimin e Urës së Arastës dhe Urës së Gurit. Në bazë të informatës së pranuar nga Drejtoria për Urbanizëm dhe Planifikim Hapësinor intervenimet në këto dy ura janë bërë pa lejen paraprake të këtij dikasteri. As IMMH-ja nuk ka dhënë pëlqim. Pra, ndriçimi i Urës së Gurit dhe riparimi dhe ndriçimi i Urës së Arastës janë bërë pa lejen e DUPH-së dhe pa pëlqimin e IMMH-së, që përbën shkelje të drejtpërdrejtë të dispozitave të Ligjit për Qendrën Historike të Prizrenit.

PZHKP: Trashëgimia kulturore në Prizren është në degradim e sipër – PZHKP është miratuar nga Kuvendi i Komunës më 17 shtator 2013. Në këtë dokument bëhet e ditur se trashëgimia kulturore në Prizren është në degradim e sipër. “Mungesa e përpjekjeve për konservim, ndërtimet e reja përkundër planeve konservuese dhe stoku i pashfrytëzuar i ndërtimit rezultojnë në probleme të mëdha fizike”, thuhet në këtë dokument, ku sqarohet se Plani për Konservimin e Zonës Historike të Prizrenit është një aset fundamental për ruajtjen e qëndrueshmërisë së trashëgimisë kulturore, që megjithatë nuk ka gjetur zbatim as disa vite pas miratimit. Zhvillimet që kundërshtojnë planin e konservimit mund të vërehen qartë në qendrën historike të qytetit që rezulton me degradimin e karakterit historik”, thekson PZHKP. Edhe në pjesën ku flitet për zhvillimin e turizmit PZHKP konstaton se trashëgimia kulturore, sidomos në Prizren, është duke u shkatërruar si rezultat i mungesës

së përpjekjeve konservuese, si dhe ndërtimeve të reja në kundërshtim me planet për konservim.

Raporti i Progresit 2013 konfirmon degradimin e trashëgimisë kulturore nga ndërtimet pa leje – Raporti i Progresit i Komisionit Evropian për Kosovën për vitin 2013 ka konfirmuar shqetësimet e shoqërisë civile në Prizren dhe Kosovë për degradimin e trashëgimisë kulturore. Raporti në mënyrë eksplicite konstaton se “interesat biznesore shpesh herë mbizotërojnë kundruall interesave të trashëgimisë kulturore”, duke aluduar në ndërtimet pa leje. Njëherësh, Komisioni Evropian, në pjesën e raportit që flet për të drejtat kulturore ka bërë thirrje për “veprime të fuqishme për të ndaluar aktivitetet ilegale dhe degraduese si dhe korrigjimin e atyre ndërtimeve që kanë tejkalime”.

Ndërtimet pa leje po e dëmtojnë urbanizmin dhe buxhetin komunal – Zyra e Auditorit të Përgjithshëm ka identifikuar si mangësi të Komunës së Prizrenit, mos sigurimin e një baze të plotë të të dhënave për numrin e kërkesave për leje, lejet e lëshuara, dhe refuzimet për vitin 2012; dhe në tri raste ka konstatuar se komuna kishte lëshuar vendim për ndërtimin e dy kateve, ndërsa inspektorët në terren kanë vërejtur tejkalime në ndërtimin e objekteve dhe janë ndërtuar më shumë kate se sa është përcaktuar me leje ndërtimi. “Mungesa e një baze të plotë të të dhënave për lejet e ndërtimit, si dhe tejkalimi i kateve të lejuara të ndërtimit, rritë rrezikun që tarifat të mos kalkulohen saktë dhe të kemi një nënpagesë të të hyrave”, është rreziku i identifikuar në Raportin e Auditimit.

Drejtorja e Urbanizimit realizon projektin në mënyrë ‘klandestine’ – Gjatë shqyrtimit të çështjes së renovimit të oazës dhe trotuarit në

mes të urës së Arastës dhe urës së Gurit është gjetur se punimet ndërtimore në projektin e Drejtorisë së Urbanizimit dhe Planifikimit Hapësinor të komunës së Prizrenit kanë nisur pa respektimin e procedurave ligjore respektivisht marrjen e pëlqimit nga Instituti për Mbrojtjen e Monumenteve Historike të Prizrenit dhe Këshilli për Trashëgimi Kulturore.

Institucionet ngufasin hapësirën rreth LSHP-së – Gjatë analizës së procesit të ndërtimit të një shtëpie individuale të banimit pranë Kompleksit të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, përkundër shqetësimeve dhe vërejtjeve të ngritura nga përgjegjësit e këtij kompleksi, për ngufatjen e hapësirës përreth këtij monumenti është gjetur se nuk ka pas asnjë nismë për kompensimin e pronarit të shtëpisë afër LSHP-së dhe hapjen e hapësirës rreth kompleksit më të vizituar historik të Kosovës.

V. Rekomandime

Në bazë të këtyre të gjeturave EC Ma Ndryshe ka rekomanduar ndërmarrjen e një numri veprimesh për të përmirësuar gjendjen në urbanizmin e Prizrenit, me theks të veçantë në Qendrën Historike të qytetit.

- Komuna të ndal praktikën e nisjes së punimeve pa leje ndërtimore

Komuna e Prizrenit nuk duhet të inicioj asnjë lloj punimi në asnjë projekt ndërtimor pa u pajisur me leje të duhur; Po ashtu pas çdo debati publik, procesverbali i takimit duhet t'i shpërndahet pjesëmarrësve, në mënyrë që të ketë mundësi edhe për komente shtesë dhe përfshirje të vërtetë të qytetarëve në vendimmarrje; Pastaj në rastet kur materiali ndërtimor ndikon në kosto të merret parasysh edhe shtyrja e realizimit të projektit deri në

sigurimin e mjeteve të nevojshme financiare; Ekzekutivi lokal të siguroj ri-gjellbërimin e zonës së Sheshit të Lidhjes sipas udhëzimeve të raportit të ekspertëve; Sugjerohet gjithashtu që pas konstatimeve të Komisioneve Vlerësuese lidhur me çështjet infrastrukturore dhe mjedisore të ketë transparencë më të madhe dhe të hapet debati me komunitetin dhe po ashtu vendimet që rrjedhin si pasojë e vlerësimeve të tilla të shpalosen para publikut, në mënyrë që të shteret debati para nisjes së çfarëdo punimi.

- Ekzekutivi të hartoj planin për promovimin e vlerave tradicionale të Prizrenit

Drejtorët e qeverisë lokale të Prizrenit, ai i Urbanizmit, ai i Kulturës dhe ai i Turizmit dhe Zhvillimit Ekonomik rekomandohen që të hartojnë planet për drejtoritë e tyre përkatëse dhe një plan të përbashkët veprimi për ruajtjen dhe promovimin e Prizrenit, si destinacion turistik; Ata sugjerohen që gjatë këtij procesi të bashkëpunojnë ngushtë me akterët relevantë të këtyre fushave; Këta drejtorë brenda tre muajve nga marrja e detyrës duhet ta kenë planin e gatshëm dhe të vihen në zbatim të tij, me qëllim të sigurimit të një ambienti më të mirë për ruajtjen e trashëgimisë kulturore dhe ofrimit të një mirëqenieje më të mirë për qytetarët.

- MMPH dhe MKRS të intervenojnë për zbatimin e ligjit në QH të Prizrenit

Marrë parasysh neglizhencën e Komunës së Prizrenit, MMPH dhe MKRS duhet që të intervenojnë për zbatimin e ligjshmërisë në Qendrën Historike të Prizrenit, duke nisur nga Ura e Gurit dhe ajo e Arastës. Gjithashtu institucionet mbikëqyrëse, si IMM (QRTK) dhe KTK duhet të denoncojnë publikisht rastet e tilla.

- Autoritetet qendrore të përfshihen në mbrojtjen e Qendrës Historike

Në këtë Zonë të Mbrojtur duhet të involvohen autoritetet qendrore, pra MMPH-ja, MKRS-ja dhe MAPL-ja me qëllim që të sigurojnë zbatimin e ligjeve në fuqi dhe të ndalojnë degradimin e mëtejshëm urbanistik. MMPH, ashtu siç ka pezulluar autoritetin e organeve të Komunës së Prizrenit në Prevallë për shkak të mungesës së vullnetit për veprim e lejimit të degradimit urbanistik dhe shkeljes së ligjeve, të njëjtën praktikë mund ta përdor edhe në Qendrën Historike të Prizrenit, në koordinim me MKRS-në, që ka përgjegjësi sa i përket ruajtjes së trashëgimisë kulturore. Me këtë veprim, MMPH do të jepte edhe dëshminë se rasti “Prevalla” nuk ka të bëjë me zbatim selektiv të ligjit, derisa dikasteret tjera qeveritare do të jepnin shembullin e ekzistimit të shtetit ligjor, ku Zonat e Mbrojtura vërtet do të trajtoheshin si të tilla.

- Institucionet t'i mbrojnë objektet me vlera të Prizrenit

Institucionet përgjegjëse duhet të ndërmarrin veprime për parandalimin e shkatërrimit të objekteve me vlera, sidomos në Qendrën Historike të Prizrenit. Komuna e Prizrenit, IMM-ja, MKRS-ja dhe organet tjera duhet të shtojnë përpjekjet në drejtim të identifikimit të objekteve me vlera dhe hapave konkretë për ruajtjen e tyre nga shkatërrimi i tërësishëm. Të zbatohet rekomandimi i KTK-së për shtëpinë e djegur të familjes Shehu. KTK të ndërmerr nismën për diskutim të kësaj problematike me të gjithë hisedarët.

- Të nis procesi për rishikimin e Ligjit për Qendrën Historike të Prizrenit

Qeveria lokale dhe qendrore të angazhohen më me përkushtim për sigurimin e fondeve sistematike për restaurim dhe mirëmbajtje të Qendrës Historike, duke përfshirë të gjitha elementet përbërëse të saj dhe ta zhvillojnë atë si destinim turistik të mirëfilltë. Institucionet përgjegjëse të shqyrtojnë mundësinë për nisjen e procesit të rishikimit dhe ndryshimit të Ligjit për Qendrën Historike të Prizrenit, në mënyrë që mekanizmat e shumta që janë shtresuar mbi njëra-tjetrën të eliminohen dhe të përcaktohen masa më të rrepta ndëshkuese ndaj shkelësve individual dhe institucional.

- *Të rritet mbikëqyrja inspektuese në QHPz*

Organet komunale të zbatojnë në përpikëri dispozitat e Ligjit të Qendrës Historike të Prizrenit. Institucionet të shtojnë mbikëqyrjen inspektuese në këtë zonë, në mënyrë që praktikatat e realizimit të projekteve pa lejet përkatëse të institucioneve përgjegjëse të mos përsëriten më, me qëllim që të ketë sundim të ligjit dhe mbrojtje të vlerave të trashëgimisë kulturore në qendër të Prizrenit.

- *PZHKP të shërbej si pikënisje për ndalimin e degradimit urbanistik në Prizren*

Autoritetet komunale të zbatojnë në përpikëri udhëzimet e ofruara të PZHKP-së për ruajtjen e trashëgimisë kulturore dhe vlerave të qytetit. Praktika e jetësuar me PZHUP-në nga Komuna e Prizrenit nuk bën të përsëritet me PZHKP-në, që përfundimisht duhet të shfrytëzohet si pikënisje për të iniciuar veprime konkrete për ndalimin e degradimit urbanistik, që tashmë ka marrë përmasa shqetësuese brenda Prizrenit.

- *Komuna dhe MMPH e MKRS ta lexojnë drejt Raportin e Progresit 2013 dhe të veprojnë menjëherë*

Gjuha e drejtpërdrejtë e Komisionit Evropian në raport me degradimin e trashëgimisë kulturore duhet të kuptohet si alarm dhe apel vendimtar për institucionet e Kosovës. Në raport me Qendrën Historike të Prizrenit, kjo porosi duhet të lexohet me shumë kujdes dhe të përkthehet në veprim të menjëhershëm nga autoritetet komunale të Prizrenit. Për më tepër, përgjegjësi direkte për të siguruar rend urbanistik në Prizren kanë edhe Ministria e Kulturës dhe Ministria e Planifikimit Hapësinor. Institucionet shtetërore me veprime të menjëhershme duhet ta shpëtojnë trashëgiminë kulturore nga degradimi që vjen si pasojë e ndërtimeve pa leje.

- *Komuna të reflektoj mbi të gjeturat e Auditorit në lidhje me lejet ndërtimore dhe të zbatoj rekomandimet e ZAP-it*

Qeveria lokale në afatin më të shkurtër kohor duhet të shqyrtoj të gjeturat e Auditorit në lidhje me lejet ndërtimore dhe t'i ndërmarrë veprimet e duhura për zbatimin e rekomandimit të dhënë në këtë drejtim. Kryetari i Komunës duhet të urdhëroj DUPH-në dhe DI-në që bashkërisht të krijojnë një bazë të saktë të të dhënave për lejet ndërtimore, dhe në bazë të kësaj liste të nisin ekzekutimet në objektet pa leje dhe me tejkalime.

- *DUPH të ndërpres praktikën 'klandestine' të realizimit të projekteve*

DUPH-ja të respektoj ligjet dhe organet përkatëse, por edhe procesin e konsultimeve me shoqërinë civile në mënyrë që projektet që i zbaton të jenë në përputhje me ligjin dhe në dobi të qytetarëve. Kryetari i Komunës në përputhje me kompetencat që ka duhet të marrë masa për ndërprerjen e praktikave të shkeljes së procedurave dhe ligjeve nga vet institucionet komunale, jo vetëm në Qendrën

Historike por në tërë komunën e Prizrenit. Organet e drejtësisë të hetojnë këto raste dhe të sigurojnë sundimin e ligjit në sferën e urbanizimit.

- *DUPH, IMMH dhe MKRS të kenë një koordinim më të mirë gjatë shqyrtimit të kërkesave për lejet ndërtimore afër monumenteve historike*

Ligji për Trashëgiminë Kulturore të Kosovës të respektohet gjatë dhënies së lejeve ndërtimore në afërsi të monumenteve arkitekturale që janë nën mbrojtje. Trekëndëshi institucional, DUPH, IMMH dhe MKRS të kenë një koordinim më të mirë dhe të jenë më të kujdesshme me interpretimet ligjore dhe më aktive në terren gjatë shqyrtimit të kërkesave për lejet ndërtimore afër monumenteve të rëndësishme historike. Qeveria komunale të mos zbatoj standarde të dyfishta rreth shpronësimeve që lidhen me Trashëgiminë Kulturore dhe zhvillimin e saj.

VI. Aktivitetet/raportimi

Në periudhën raportuese të projektit janë ndërmarrë aktivitete të monitorimit duke përfshirë edhe avokimin, por dhe adresimin e shkeljeve ligjore të komunës së Prizrenit në sferën e urbanizimit. Monitorimi ka qenë i përqendruar në organet komunale, si Kryetari i Komunës, Drejtoritë dhe Këshilli për Trashëgimi Kulturore. Pastaj në mekanizmin rajonal që lidhet direkt me qeverisjen qendrore, Institutin për Mbrojtjen e Monumenteve të Kulturës në Prizren (tani Qendra Rajonale për Trashëgimi Kulturore), derisa raportimet për shkeljet në Qendrën Historike gjatë kësaj faze i janë drejtuar Ministrisë së Kulturës e asaj të Planifikimit Hapësinor. Në praktikën e vet të monitorimit EC Ma Ndryshe gjatë këtij viti ka

përfshirë edhe bashkëpunimin me institucionet tjera.

Monitorimi është performuar përmes stafit monitorues që ka pas qasje të papenguar në vendimmarrjen e këtyre institucioneve. Të gjeturat e monitorimit janë postuar në ueb-faqen, www.online-transparency.org, me një rubrikë të posaçme të Urbanism Watch.

Në kuadër të aktiviteteve është bërë publikimi i rregullt i të gjeturave të monitorimit përmes komunikatave të rregullta për media, pastaj janë prodhuar hulumtime e analiza si: "Ku është kalldrëmi i Prizrenit?"¹⁵, "Ligjet nuk po e mbrojnë Qendrën Historike të Prizrenit"¹⁶, "Qendra Historike, Zonë e (Pa)Mbrojtur"¹⁷ dhe "Urbanizmi si lexim i qytetit"¹⁸ dhe shkrime e editoriale mujore në media të shkruara, ndërkohë që janë krijuar edhe harta e shkeljeve urbanistike në qytetin e Prizrenit dhe ajo e shtëpive të vjetra tradicionale.

VII. Ndikimi i projektit

Gjatë një viti të zbatimit të projektit "Urbanism Watch..." janë arritur rezultatet si në vijim: 13 komunikata për shtyp që kanë trajtuar ekskluzivisht çështje që kanë të bëjnë me urbanizimin; 4 analiza e hulumtime mbi urbanizimin e qytetit; disa reagime publike mbi zhvillimet në urbanizëm dhe konferenca për shtyp. Këto aktivitete janë mbuluar nga mediet

¹⁵ Hulumtim, http://www.online-transparency.org/repository/docs/EC_Ku_eshte_kall_dremi_i_Prizrenit.pdf

¹⁶ Analizë, http://www.online-transparency.org/repository/docs/Ligjet_nuk_po_e_mbrojne_QH.pdf

¹⁷ Analizë, http://www.online-transparency.org/repository/docs/EC_UW-Qendra_Historike_Zone_e_%28Pa%29Mbrojtur.pdf

¹⁸ Analizë, http://www.online-transparency.org/repository/docs/EC_Urbanizmi_si_lexim_i_qytetit.pdf

lokale dhe nacionale sipas të dhënave në vijim: 19 TV kronika me afër 55 minuta; mbi 40 artikuj në gazeta me rreth 17 faqe, afër 50 raportime në ueb portale dhe rreth 45 minuta raportim në radio.

Gjatë kësaj periudhe, projekti krahas sensibilizimit të opinionit vendor mbi zhvillimet në urbanizmin e Prizrenit, ka arritur që të tërheq edhe vëmendjen e përfaqësive diplomatike, që kanë reaguar publikisht në lidhje me shkatërrimin e vlerave të trashëgimisë kulturore në Prizren.

VIII. Për projektin

“Urbanism Watch” synon të instalojë një sistem të monitorimit permanent të aktivitetit shtetëror (në dy nivelet e qeverisjes) në fushën e menaxhimit dhe zhvillimit urban në qytetin e Prizrenit, me theks të veçantë në Qendrën Historike të tij. Përmes të të gjeturave të monitorimit, ky sistem do të plotësohet me komponentët e publikimit dhe avokimit për të siguruar rend urbanistik në Prizren.

Qëllimi themelor i projektit është të pengojë degradimin e mëtejshëm urbanistik të Prizrenit dhe të ndikojë në krijimin e mjedisit të përshtatshëm për zhvillim të kontrolluar dhe të qëndrueshëm urban, përmes rritjes së transparencës dhe sigurimit të llogaridhënies në fushën e urbanizmit dhe planifikimit hapësinor.

Projekti mbështetet financiarisht nga Fondacioni i Kosovës për Shoqëri të Hapur.

IX. Pse monitorimi i Urbanizmit të Prizrenit?

Periudha e pasluftës dhe tranzicioni në përgjithësi kanë sjellë me vete zhvillim të pakontrolluar edhe në Prizren, që është manifestuar me çintegrim urban, planifikim të pa-balancuar hapësinor, humbjen e tokës bujqësore e deri te degradimi i trashëgimisë natyrore në zonat rurale. Mungesa e transparencës në vendimmarrje dhe vënia e pushtetit në krah të grupeve të caktuara të interesit, qoftë nga biznesi apo politika, në kurriz të ambientit jetësor të qytetarëve ka bërë që qyteti dhe zonat e mbrojtura natyrore të përfshihen nga një kaos urbanistik shkatërrimtar, pasojat e të cilit do të jenë afatgjate. Ndërtimet pa leje, përshtatja e Planeve Rregullative Urbane nevojave të grupeve të interesit që merren me biznesin e ndërtimtarisë dhe mos krijimi i mekanizmave të kontrollit bashkë me mos veprimin e duhur institucional, duke nisur nga Drejtoria e Urbanizmit, Inspektorati e deri te organet e drejtësisë kanë bërë që Prizreni të përjetoj një degradim të pariparueshëm urbanistik, duke rrezikuar madje edhe bërthamën qendrore të Zonës Historike.

Janë rreth dhjetë institucione qendrore dhe lokale që kanë përgjegjësi direkte për mbrojtjen e ambientit jetësor dhe krijimin e rendit urbanistik të qyteteve. Përgjegjësia është e ndarë në formën që e implikon secilin institucion në masë të caktuar dhe që kërkon qasje të integruar në vendimmarrje dhe ekzekutim. Mos veprimi i tyre konform përgjegjësive ligjore që kanë ka imponuar detyrimisht monitorimin e zhvillimeve në Urbanizmin e Prizrenit.

EC Ma Ndryshe

Organizata jo-qeveritare EC Ma Ndryshe u themelua në mars të vitit 2006. Qëllimet kryesore të organizatës janë: promovimi i qytetarisë aktive dhe pjesëmarrëse dhe ngritja e vetëdijes qytetare për mbrojtjen dhe kultivimin e trashëgimisë kulturore. EC Ma Ndryshe është ndër themelueset dhe përfaqëson Kosovën në Rrjetin e Evropës Juglindore të organizatave që merren me trashëgimi kulturore–SEE Heritage Network. Gjithashtu, është themeluese e Forumit të Trashëgimisë Kulturore të Prizrenit, Rrjetit të Organizatave Kulturore të Prizrenit dhe Rrjetit të Organizatave të Pavarura të Kulturës në Kosovë–Forumi Kulturor. EC Ma Ndryshe, që nga themelimi më 2006 është duke ushtruar presion direkt ndaj qeverisë lokale të Prizrenit për t'i krijuar qasje shoqërisë civile dhe qytetarëve për bashkë vendimmarrje. Përveç pjesëmarrjes direkte në proceset e konsultimeve publike, EC Ma Ndryshe ka avokuar rregullisht për respektimin e obligimeve ligjore për konsultime publike, përfshirjen sa më të gjerë komunitare në konsultime publike dhe përfshirjen e shqetësimeve dhe kërkesave të komunitetit në dokumentet e politikave publike.

Projektet kryesore: Aktivizmi kulturor dhe urban në Prizren (2014–2015), Lidhja e komunitetit me shërbyesit e drejtësisë (2014), Urbanism Watch–Urbanizmi i Prizrenit nën vëzhgim të përhershëm (2013–2014), Pjesëmarrja qytetare përmes medias sociale në Prizren dhe Gjilan (2013–2014), Qyteti gjithëpërfshirës–planifikimi me pjesëmarrje për zhvillim të qëndrueshëm urban në Prizren (2013–2015), Trashëgimia kulturore, shtyllë qendrore për zhvillim të qëndrueshëm lokal dhe rajonal në Prizren (2013–2014), Vullnetarët e Kulturës (2012–2013), Pjesëmarrja qytetare në hartimin dhe zbatimin e politikave kulturore në komunën e Prizrenit (2012–2013), Transparenca online e komunës së Prizrenit, Mamushës dhe Prishtinës(2012-2014), Roli i shoqërisë civile në promovimin e trashëgimisë kulturore (projekt rajonal) 2011–2013, Një përrallë ballkanike, trashëgimia otomane në Ballkan (projekt rajonal) (2011–2013), Ngritja e vetëdijes kulturore tek të rinjtë përmes dokumentarëve (2010), Forcimi i veprimit qytetar për promovim dhe mbrojtje të trashëgimisë kulturore (2009), Platforma “Culture 2013” (2008–2009), Kampet e Restaurimit (2007, 2008 & 2009), Forumet e Hapura Qytetare (2007), Ditët e Trashëgimisë Evropiane në Kosovë (2006, 2007 & 2008), Zambaku i Prizrenit 2006.

Publikimet: Ku është Kalldrëmi i Prizrenit?, Harta e shtëpive të vjetra të Prizrenit, Paraja publike si “paret e babës” (2014), Rinia dhe Transparenca: Përparim apo stagnim? (2014), Dokumentari-Sa aktiv, aq transparent? (2014), Udhëzues për Transparencën në Komuna (2014), Ligjet nuk po e mbrojnë Qendrën Historike (2014), Urbanizmi si lexim i qytetit (2014), Qendra Historike e Prizrenit–zonë e (pa)mbrojtur (2014), Qyteti gjithëpërfshirës (2014), Kush mbikëqyr mbikëqyrësit–llogaridhënia e shoqërisë civile në Kosovë (2013), Rinia dhe Transparenca: Të përjashtuar apo të injoruar? (2013), Planifikimi Urban për Qytetarët (2013), Pjesëmarrja qytetare në hartimin e politikave kulturore në Prizren (2013), Prizreni “Qytet i kulturës”-film dokumentar (2013), Gabim pas gabimi–analizë mbi gabimet e panumërta dhe të vazhdueshme në trashëgimi kulturore (2013), Pesë analiza të projektit “Online Trasparenca”, : 1. Një vit monitorim për më shumë transparencë 2. Degradimi Natyror dhe Urbanistik, 3. Respektimi i ligjit në qeverisjen lokale, 4. Qeverisja e mirë nuk është fjalë goje, 5. Transparenca e qeverisjes lokale në Prizren(2012–2013), Silent Balkan, film dokumentar i projektit “A Balkan Tale” (2012), Jeta kulturore në komunën e Prizrenit (në bashkëpunim me Teatrin ODA) (2010-2011), Prizreni në Retrovizorë, krahasim i fotografive të vjetra dhe të reja të Prizrenit (2009), Vullnetarizmi dhe Trashëgimia Kulturore (2009), Intervenimi me kosto të ultë (2009), Dokument Strategjik mbi Organizimin e Ditëve të Trashëgimisë Evropiane në Kosovë (2008), Trashëgimia Kulturore dhe Turizmi Kulturor në Prizren (2008), Hapësirat Kulturore në Kosovë (në bashkëpunim me Teatrin ODA) (2008).

www.ecmandryshe.org